BOSHLANG‘ICH 4-SINF O‘QUVCHILARINI PIRLS DASTURIGA TAYYORLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING AHAMIYATI

Nurmatova Odinaxon Ikromjon qizi
Guliston davlat pedagogika instituti Boshlangmag‘ich ta’lim magistranti
nurmatovamarjona38@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich 4-sinf o‘quvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturiga tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o‘rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Xususan, kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, raqamli ta’lim vositalari hamda kreativ fikrlashni rivojlantiruvchi metodlarning o‘quvchilarning o‘qish savodxonligiga ta’siri yoritilgan. Tadqiqot davomida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining matnni anglash, tahlil qilish va mustaqil fikr bildirish ko‘nikmalari zamonaviy yondashuvlar asosida sezilarli rivojlanishi kuzatildi. Shuningdek, oilaviy kitobxonlik muhiti va o‘qituvchining innovatsion faoliyati PIRLS natijalariga ta’sir qiluvchi asosiy omillardan biri ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: PIRLS, o‘qish savodxonligi, boshlang‘ich ta’lim, interfaol metodlar, kompetensiyaviy yondashuv, innovatsion texnologiyalar, kreativ fikrlash.

Annotation: This article scientifically analyzes the role of modern pedagogical technologies in preparing 4th-grade primary school students for the PIRLS international assessment program. In particular, the impact of competency-based approaches, interactive methods, digital educational tools, and methods aimed at developing creative thinking on students’ reading literacy is highlighted. During the research, it was observed that students’ skills in understanding texts, analyzing information, and expressing independent opinions significantly improved through modern approaches. In addition, it was substantiated that the family reading environment and the innovative activity of teachers are among the main factors influencing PIRLS results.

Keywords: PIRLS, reading literacy, primary education, interactive methods, competency-based approach, innovative technologies, creative thinking.

Аннотация: В данной статье научно анализируется роль современных педагогических технологий в подготовке учащихся 4-х классов начальной школы к международной программе оценки PIRLS. В частности, освещается влияние компетентностного подхода, интерактивных методов, цифровых образовательных средств и методов, развивающих креативное мышление, на читательскую грамотность учащихся. В ходе исследования было выявлено, что навыки понимания текста, анализа информации и выражения самостоятельного мнения у учащихся значительно развиваются на основе современных подходов. Кроме того, обосновано, что семейная читательская среда и инновационная деятельность учителя являются одними из основных факторов, влияющих на результаты PIRLS.

Ключевые слова: PIRLS, читательская грамотность, начальное образование, интерактивные методы, компетентностный подход, инновационные технологии, креативное мышление.

Hozirgi davrda ta’lim tizimining asosiy maqsadi nafaqat o‘quvchilarga nazariy bilim berish, balki ularni mustaqil fikrlaydigan, axborotni tahlil qila oladigan va hayotiy vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qiladigan shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Shu sababli xalqaro baholash dasturlarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ana shunday xalqaro tadqiqotlardan biri PIRLS dasturi hisoblanadi.

PIRLS — boshlang‘ich 4-sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini baholovchi xalqaro dastur bo‘lib, unda o‘quvchilarning matnni tushunish, xulosa chiqarish, tahlil qilish hamda o‘z fikrini asosli bayon etish ko‘nikmalari tekshiriladi. Mazkur tadqiqot natijalari mamlakat ta’lim tizimining samaradorligini aniqlashda muhim mezonlardan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda O‘zbekiston ta’lim tizimida ham xalqaro baholash dasturlariga tayyorgarlik masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki o‘qish savodxonligi barcha fanlarni o‘zlashtirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. O‘quvchi matnni chuqur anglay olmasa, boshqa fanlarni ham to‘liq o‘zlashtira olmaydi. Shu sababli boshlang‘ich sinf bosqichidayoq o‘quvchilarda o‘qish kompetensiyasini rivojlantirish

muhim vazifa sanaladi.

An’anaviy ta’lim usullarida asosan matnni qayta hikoya qilish va yodlashga e’tibor qaratilgan bo‘lsa, zamonaviy pedagogik yondashuvlarda o‘quvchining mustaqil fikrlashi va kreativ tafakkurini rivojlantirish asosiy o‘ringa chiqmoqda. Bu esa PIRLS talablariga mos keluvchi ta’lim muhitini yaratishda muhim omil hisoblanadi.

PIRLS dasturining pedagogik mohiyati. PIRLS xalqaro baholash dasturi ilk bor 2001-yilda Ta’lim yutuqlarini baholash xalqaro assotsiatsiyasi tomonidan joriy etilgan. Tadqiqot har besh yilda bir marta o‘tkaziladi va unda o‘quvchilarning o‘qish savodxonligi darajasi baholanadi.

Mazkur dastur quyidagi kompetensiyalarni aniqlashga qaratilgan:

-matn mazmunini tushunish;

-asosiy g‘oyani aniqlash;

-voqealar o‘rtasidagi bog‘liqlikni topish;

-xulosa chiqarish;

-matnga tanqidiy yondashish.

PIRLS tadqiqotida badiiy hamda informatsion matnlardan foydalaniladi. O‘quvchilar matn yuzasidan turli murakkablikdagi topshiriqlarni bajaradilar. Bu topshiriqlar o‘quvchilarning nafaqat bilimini, balki tafakkur jarayonini ham aniqlashga xizmat qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘qish savodxonligi yuqori bo‘lgan o‘quvchilarning boshqa fanlarni o‘zlashtirish darajasi ham yuqori bo‘ladi. Chunki o‘qish kompetensiyasi barcha fanlarning metodologik asosi hisoblanadi. Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi hamda ularning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta’limning asosiy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuvda o‘quvchining olgan bilimlarini amaliyotda qo‘llay olishi muhim ahamiyat kasb etadi.

PIRLS topshiriqlari ham aynan:

-tahliliy fikrlash;

-muammoni hal qilish;

-axborotni qayta ishlash;

-mustaqil qaror qabul qilish;

-ko‘nikmalariga asoslanadi.

Shuning uchun boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari dars jarayonida:

-muammoli savollar;

-ijodiy topshiriqlar;

-bahs-munozaralar kabi metodlardan foydalanishi zarur.

Interfaol metodlar o‘quvchilarni darsning faol ishtirokchisiga aylantiradi. Ayniqsa:

“INSERT”;

“Klaster”;

“Aqliy hujum”;

“Sinkveyn” metodlari o‘quvchilarning matn ustida mustaqil ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, “Klaster” metodida o‘quvchilar matndagi asosiy

g‘oyalarni tarmoqlash orqali fikrlarni tizimlashtirishga o‘rganadilar. Bu esa ularning mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi.Pedagogik kuzatuvlar natijasida interfaol metodlardan foydalanilgan sinflarda o‘quvchilarning o‘qishga qiziqishi sezilarli oshganligi aniqlandi.

Bugungi raqamli davrda ta’lim jarayonini axborot-kommunikatsiya texnologiyalarisiz tasavvur qilish qiyin. Multimedia vositalari orqali tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning diqqatini jalb qiladi va mavzuni yaxshiroq tushunishiga yordam beradi.

-Elektron resurslar:

-audio matnlar;

-videodarslar;

-interaktiv testlar;

-elektron kitoblar o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.

UNESCO tadqiqotlariga ko‘ra, raqamli vositalardan foydalanilgan darslarda o‘quvchilarning axborotni qabul qilish darajasi an’anaviy darslarga nisbatan yuqori bo‘ladi.

PIRLS dasturida o‘quvchidan matnga ijodiy yondashish ham talab etiladi. Shu sababli boshlang‘ich sinf darslarida kreativ topshiriqlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bularga:

-hikoyani davom ettirish;

-matn asosida rasm chizish;

-sahnalashtirish;

-rolli o‘yinlar o‘quvchilarning tasavvurini boyitadi.

Psixolog olim Piaje boshlang‘ich yoshdagi bolalarda obrazli tafakkur ustun bo‘lishini ta’kidlagan. Shu sababli vizual va amaliy faoliyat ularning o‘qish kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini rivojlantirishda o‘qituvchi va ota-onaning hamkorligi muhim o‘rin tutadi. Oila muhitida kitobxonlik madaniyatining shakllanganligi o‘quvchining o‘qishga bo‘lgan munosabatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Ayniqsa, ota-onaning kitob o‘qib berishi, birgalikdagi mutolaa, kitob muhokamasi bolaning nutqi va tafakkurini rivojlantiradi. Tadqiqotlar oilasida kitobxonlik muhiti mavjud bo‘lgan bolalarning PIRLS natijalari yuqori bo‘lishini ko‘rsatmoqda.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich 4-sinf o‘quvchilarini PIRLS dasturiga tayyorlashda zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish ta’lim sifatini oshiradi.

Kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar va kreativ topshiriqlar -o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini rivojlantiradi, mustaqil fikrlashini shakllantiradi, tanqidiy tafakkurni kelishtiradi.Natijada o‘quvchilar xalqaro baholash dasturlarida yuqori natijalarga erishish bilan birga, hayotiy kompetensiyalarga ega bo‘lgan shaxs sifatida shakllanadilar. Bu esa davlatning rivojlanishi uchun katta poydevor vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’limga oid farmon va qarorlari 2.Boshlang‘ich ta’lim davlat ta’lim standarti. Toshkent, 2023.

3.Mullis I.V.S., Martin M.O. PIRLS 2021 xalqaro tadqiqot natijalari. Boston College, 2021.

4.UNESCO. Raqamli ta’lim va ta’lim transformatsiyasi. Parij, 2022.

5.Piaje J. Bola psixologiyasi. Moskva, 2019. 6.Vigotskiy L.S. Tafakkur va nutq. Moskva, 2018.

7.Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2021.

8.Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent: “Fan”, 2020.